

Dr. sc. Ljubomir ZOVKO

**NIKOLA MANDIĆ: PODRIJETLO HRVATSKIH
STAROSJEDILAČKIH RODOVA U MOSTARU,
SVEUČILIŠTE U MOSTARU I MATICA
HRVATSKA MOSTAR, 1999.**

(s predstavljanja knjige, Mostar 7. travnja 1999.)

Na početku predstavljanja knjige istakli bismo misao velikoga hrvatskog povjesničara Milana Šufflaya, koji je ubijen od beogradskog režima 1931. godine. U jednom svom djelu on naglašava da "moć jednog naroda leži u njegovom dugom sjećanju i jakom pamćenju. Stoga tko danas hoće da mu njegov narod bude svjež i snažan, taj ne smije razarati njegovo pamćenje i njegovu povijest".

Svojom knjigom "Podrijetlo hrvatskih starosjedilačkih rodova u Mostaru" Nikola Mandić je dao ogroman doprinos rasvjetljavanju povijesti ovih naših prostora. U svojoj knjizi obradio je podrijetlo svih hrvatskih starosjedilačkih rodova i prezimena koji su bili nastanjeni na području stare Župe Mostar do oko 1900. godine.

Osim toga autor je u prvom poglavlju dao sažet prikaz hrvatske povijesti, općenito i posebno, što treba naglasiti, i u kratkim crtama data je povijest grada Mostara.

Važnost toga dijela knjige, u kojemu je dat kratki prikaz povijesti hrvatskog naroda do današnjih dana, između ostalog, i u tome je što se širi krug pučanstva može vrlo lako informirati o višestoljetnim povijesnim događanjima na ovim prostorima. Hrvatski povjesničari, spomenuli bismo pokojnog dr. Dominika Mandića, pokojnog dr. Krunoslava Draganovića, dr. Andriju Nikića i dr. Pavu Živkovića, napisali su izuzetno značajna povijesna djela koja, uglavnom, i zbog svoje opširnosti koriste povijesni akademski krugovi. Međutim, u ovoj knjizi, na osnovi mnogobrojnih povijesnih vrela i povijesne literature spomenutih i drugih povjesničara dat je na popularan način sažet prikaz povijesti Hrvatske kroz duga i različita povijesna razdoblja.

Svjedoci smo da su u vrijeme komunističke Jugoslavije, pa i danas, mnogi kvazihistoričari negirali i negiraju činjenicu da su Hrvati u BiH najstariji narod u ovim povijesnim pokrajinama, ističući da su se oni doselili na ove prostore u 19. stoljeću. Ova knjiga, koja je pred nama, jasno dokazuje i svjedoči, na osnovi mnogobrojnih vjerodostojnih povijesnih vrela, da su Hrvati katolici od 7. stoljeća na ovim prostorima. Autor je u kratkim crtama opisao naseljavanje Hrvata, zatim je obradio predrimsko i rimsko doba, te Hrvatsku u vrijeme narodnih vladara, gdje su data i rodoslovlja hrvatskih narodnih vladara.

Što se tiče BiH, dat je prikaz njezine povijesti u sastavu Hrvatskog Kraljevstva, zatim njezino izdvajanje iz sastava Hrvatske, te okupacija i osnovne karakteristike turske vlasti na ovim prostorima.

Autor je jasno naglasio da ogroman broj povijesnih vrela dokazuje povijesno i prirodno pravo Hrvata na BiH, iako je nažalost, kako autor ističe, "današnje etničko stanje pučanstva u BiH više nego tragično".

Što se tiče austrougarskog razdoblja 1878.-1918. godine, naglašena je činjenica da je tada uveden državnopravni poredak u BiH. Međutim, očekivanja hrvatskog katoličkog pučanstva bila su iznevjerena, jer je ostao stari kmetovski odnos i jasno, s tim u svezi, povlastice muslimanskog begovata. Pored toga, austrougarska vlast je više od 30 godina zagovarala stvaranje bosanske nacionalne ideologije, negirajući i zabranjujući iskazivanje hrvatske nacionalne svijesti.

Vrlo su zanimljiva autorova razmišljanja o stvaranju prve monarhističke Jugoslavije 1918. godine. On naglašava velike zablude hrvatskih političara, koji su tada, kako je kazao Stjepan Radić, kao "guske u magli" pošli u Beograd da traže ujedinjenje sa Srbijom. Da je bio potpuno u pravu, pokazao je i atentat na Radića i njegove suradnike u beogradskoj Skupštini 1928. godine. Teško ranjen Radić je neposredno prije svoje smrti kazao: "Nikad više u Beograd!" Međutim, otišlo se ponovo. Čak se i nakon toga, poslije diktature velikosrpskog režima, tražio nekakav jugoslavenski okvir.

Sporazumom Cvetković-Maček 1939. godine stvorena je Banovina Hrvatska, čime je započela federalizacija Kraljevine Jugoslavije. I bez obzira što je organizirana Banovina Hrvatska u sklopu Jugoslavije, time se nije moglo riješiti hrvatsko nacionalno pitanje.

U svojim izlaganjima o NDH autor, koji je i sâm bio sudionik tih događanja, između ostalog, naglašava činjenicu da je hrvatski narod s oduševljenjem dočekao propast Jugoslavije i osnivanje vlastite države. Međutim, nesreća je bila što je povijesni trenutak bio neprikladan, jer se novostvorena država našla u zajednici s Njemačkom koja je, kako znamo, izgubila rat, pa je i NDH doživjela svoj nesretan završetak.

Autor s pravom konstatira da jedino Hrvati nisu sačuvali svoju državu, za razliku od ostalih njemačkih saveznika: Italije, Turske, Bugarske, Rumunjske i Mađarske, dok se hrvatski narod ponovo našao u Jugoslaviji, i to komunističkoj. Postavlja se pitanje zašto su hrvatski komunisti u najvećem broju bili za jugoslavenski okvir, zašto se nisu borili za svoju hrvatsku državu, pa makar bila i komunistička. Po mišljenju autora, ako bi se donekle i mogle razumjeti zablude hrvatskih političara, koji su sudjelovali u stvaranju prve Jugoslavije, nikako se ne može oprostiti onim Hrvatima koji su se borili na poziv KPJ za stvaranje nove komunističke Jugoslavije.

Međutim, nakon četrdesetpetogodišnje komunističke diktature dođe kraj i komunističkoj Jugoslaviji. Nakon teškog i krvavog Domovinskog rata 1991.-1995. godine Hrvatska je konačno postigla svoju suverenost i nezavisnost.

U svezi s unutarnjim državnim ustrojem BiH, nakon Daytonskog mirovnog sporazuma, autor ističe da je takvo državno-pravno uređenje na štetu hrvatskog naroda u BiH da je potencijalni izvor novim sukobima kojima je danas teško predvidjeti posljedice. Autor smatra da bi jedino pravedno rješenje bilo da sva tri konstitutivna naroda u BiH imaju svoje federalne jedinice.

Ono što bismo i posebno izdvojili i naglasili je rad Nikole Mandića na proučavanju povijesti grada Mostara, od njegovog nastanka do današnjih dana. Na temelju brojnih povijesnih vrela i rezultata dosadašnje historiografije i arheologije autor argumentirano tvrdi da je u Mostaru, i općenito u BiH, prije turske okupacije živjelo hrvatsko katoličko pučanstvo.

Da je to tako svjedoče nam dokazi o postojanju 8 katoličkih crkava i franjevački samostan u Mostaru prije turske okupacije.

To su bile sljedeće crkve:

- Bazilika u Cimu iz 4. ili 5. stoljeća,
- Crkva sv. Stipana, današnja Karđozbegova džamija,
- Crkva sv. Luke, lokalitet ispod bivše Pravoslavne crkve,
- Crkva sv. Ane u Pothumu,
- Crkva sv. Ruže Veterlijske na Babunu u Ilićima,
- Crkva posvećena Gospi Snježnoj na Smrčenjcima,
- Crkva sv. Ante Padovanskog na Pijesku u Mostaru,
- Crkva sv. Ivana u Sutini.

Sve su te crkve Turci porušili, a hrvatsko katoličko pučanstvo je rastjerano, a na mnogim porušenim temeljima napravljene su džamije.

Prije dolaska Turaka u Mostaru je postojao i Franjevački samostan od 1454. godine. Turci su ga porušili 1563. godine i fratre su protjerali, da bi se, na kraju, udomili u Samostanu u Živogošću. Tek nakon 300 godina mostarski su franjevci počeli, 1866. godine, graditi novu crkvu u Mostaru, da bi 1890. počeli graditi i svoj samostan i useliti se u njega 1899. godine. Osobito su zanimljiva poglavlja u kojima je opisano osnivanje Katoličke biskupije u Mostaru 1846. godine, zatim Katoličke župe svetog Petra i Pavla u Mostaru, te Hrvatsko kulturno glazbeno-pjevačko društvo "Hrvoje" 1888. godine. Od svog osnutka "Hrvoje" je odigrao važnu ulogu u podizanju, jačanju i učvršćivanju hrvatske narodne svijesti u Mostaru i šire.

O hrvatskom gradu Mostaru pisao je početkom stoljeća i fra Didak Buntić. Između ostalog, u jednom pismu Isi Kršnjavom fra Didak piše da "Zublja narodne svijesti, Starčevićanstvo nije došlo iz Slavenskog Broda u Bosnu, nego iz Hercegovine, napose iz kamenitog Mostara, koji je zadržao svoj narodni karakter".